

Linguistic Relativity in the Equivalence and Translation of the Concepts of Hand Organ Names in Arabic Based on Cognitive and Cultural Approaches

**Zohreh Ghorbani
Madavani** *

Associate Professor, Department of Arabic Language and Literature, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran.

Ehya Komasi

Ph.D. in Arabic Language and Literature, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran.

Abstract

The phenomenon of linguistic relativity has long posed a significant barrier for translators, arising from the diverse life experiences of language users. Cultural underpinnings, encompassing practices, ideas, and social phenomena, are intrinsically linked to linguistic notions, drawing from the collective experiences of language users. The term "organ names" refers to the terms that describe the various parts of the human body, such as eyes, head, and ears. These names can encompass cultural and cognitive notions, including knowledge, perception, emotions, and conventions. Conversely, there exists a

---

* Corresponding Author: zghorbani@atu.ac.ir

How to Cite: Ghorbani Madavani, Z., Komasi, E. (2024). Linguistic Relativity in the Equivalence and Translation of the Concepts of Hand Organ Names in Arabic Based on Cognitive and Cultural Approaches. *Translation Researches in the Arabic Language and Literature*, 13(29), 219-254. doi: 10.22054/RCTALL.2023.74658.1681

semantic correlation between the physiological principles (pertaining to the structure of body parts) and the notions of sociology. An exploration of the cultural and cognitive foundations of these phrases, along with consideration of the speakers' background and lived experiences, can serve as a valuable tool for translators to comprehend the precise meaning and then convey it accurately in the target language. The significance and placement of organ names in language, together with the frequent usage of hand-related terms in Arabic and its dialects, have motivated us to conduct a descriptive-analytical investigation on the word "hand" and its variations. Let's explore the linguistic and cultural conceptualizations of it. In order to examine the semantic and linguistic aspects of this term, we need to select its Persian equivalent and translate it accordingly. The use of formulation in both the source and destination languages can have an impact on the translation and presentation of concepts, which is a significant finding. Sometimes, the translation is based on a shared formulation, while other times it is based on a different formulation. When there is overlap in the translation, it can convey the cultural background and worldview of the source language. Linguistic relativity arises when concepts cannot be effectively conveyed through overlapping translations. In such cases, heterogeneous translation, also known as concept translation, must be employed. This approach ensures that the translation aligns with both the cultural norms of the source language and the cultural norms of the target language.

Keywords: Linguistic Relativity, the Names of Hand Organs, Translation, Cultural Foundations.

Introduction

One of the enduring obstacles faced by translators throughout history is selecting precise equivalents and effectively conveying concepts from the source language to the target language. Several linguists argue that the translation and equivalency of words do not provide an exact representation of the original language. This is due to the varying cognitive and cultural experiences of language speakers over history. The findings of linguistic studies conducted over a long period of time indicate that each language possesses its own distinct formulations and conceptualizations. Consequently, speakers of different languages have varying perspectives and worldviews.

The research inquiries are as follows: What are the linguistic terms and cultural ideas associated with the naming of different parts of the hand in the Arabic language? How might the linguistic relativity arising from the conceptualizations of hand and limb be applied to the Persian language? The research hypothesis posits that there exists a form of linguistic relativity in the conceptualizations of the name of the hand organ in the Arabic language that cannot be adequately conveyed by translation into the target language.

Literature Review

Extensive research has been conducted in several languages about the nomenclature of organs and the examination of their cognitive and cultural concepts, as well as their translation.

Ildiko (1990), a researcher in the field of English language, has

demonstrated that the utilization of organ names can enhance the breadth of vocabulary in language. Gibbs and Wilson (2002) argue that the human body serves as a cognitive resource in our metaphorical language.

Yu (2000), a Chinese researcher, compared the names of the palm and finger organs in the Chinese and English languages. He posits that the conceptions derived from the names of the organs are universally shared cognitive experiences among all humans.

Researchers in the field of Persian language also made significant advancements in studying the names of organs and conceptual metaphors. One notable research study is the work of Veisi Hisar and colleagues (2013), titled "Metaphor and Culture: A Cognitive Approach to Two Translations of Khayyam's Quatrains." Saad-allah Homayoni and Maryam Fuladi wrote the article (1401) titled "Analysis of the Role of Linguistic Formations and Cultural Domains in the Translation of Metaphorical Compounds from the Perspective of Cognitive Linguistics."

Ali Ganjian Khanari and Ahya Kamasi (1402) have authored an article titled "Cultural and Cognitive Structure of the Singular Nasal and Synonyms in the Arabic Language in the Context of Cultural Linguistics and Wang Li's Theory." This article partially aligns with the objectives of the ongoing research.

Research has been conducted to explore the Arabic names of organs and their equivalents in the Persian language. The presence of relativity in the translation of Arabic into Persian has not been thoroughly examined.

Research Methodology

The forthcoming article is based on a cognitive-cultural approach. In order to accomplish the intended objective, we shall employ the principles of cognitive-cultural linguistics as a means to progress the research. This study explores the utilization of hand part names in the Arabic language and subsequently investigates their corresponding counterparts in the Persian language.

Conclusion

Based on the study of the research data, the following conclusions can be drawn: The semantic domains in Arabic and Persian are established around the concept of "the hand as a tool for measuring and determining direction." This suggests a cultural and biological shared experience among speakers of both languages. Nevertheless, it is undeniable that relativity is present in certain formulations and conceptualizations of the limbless hand, particularly those that are based on experiences derived from the material world.

Overlapping translation refers to the identification of linguistic structures that arise from shared experiences. However, when attempting to discover suitable replacements for language structures that arise from the diverse experiences of language users, a process of heterogeneous translation emerges. When translating various and diverse expressions, the translator must consider the cultural norms of both the original and destination languages. Linguistic relativity manifests in various forms, making it difficult to transfer concepts

through overlapping translations. Heterogeneous translation, on the other hand, refers to a type of translation that effectively conveys the concepts of the source language while also aligning with the cultural norms of the target language.

نسبیت زبانی در معادل‌یابی و ترجمه مفاهیم نام اندام «دست» در زبان عربی بر مبنای رویکردهای شناختی و فرهنگی

زهرة قربانی مادوانی * دانشیار، گروه زبان و ادبیات عربی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران

احیاء کماسی دکتری زبان و ادبیات عربی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران

چکیده

نسبیت زبانی همواره یکی از چالش‌های فراوی مترجمان بوده است و آن حاصل تجربه‌های زیستی متفاوت سخنوران زبان است. تجارب جمعی سخنوران زبان مانند آداب و رسوم، باورها و پدیده‌های اجتماعی، مبنای فرهنگی است که با مفاهیم زبانی در ارتباط است. نام اندام‌ها یعنی واژگان مربوط به بیان اعضای بدن انسان مانند: چشم، سر، گوش و... ممکن است حاوی مفاهیم فرهنگی و شناختی همچون دانش، ادراک و احساسات و آداب و رسوم باشد. علاوه بر این، بین مفاهیم فیزیولوژیکی (کار اندام‌شناسی) اعضای بدن انسان و مفاهیم سوسیولوژی (جامعه‌شناسی) رابطه معنایی وجود دارد. بررسی مبنای فرهنگی و شناختی این واژه‌ها و پرداختن به پیشینه تجارب زیسته سخنوران همچون ابزاری می‌تواند مترجم را در فهم درست معنای دقیق سپس انتقال آن به زبان مقصد کمک کند. اهمیت و جایگاه نام اندام‌ها در زبان از یک سو و بسامد بالای نام اندام «دست» در زبان عربی و گویش‌های آن از سوی دیگر، ما را بر این داشت تا به بررسی توصیفی-تحلیلی واژه «دست» و صورت‌بندی‌های زبانی و مفهوم‌سازی‌های فرهنگی آن بپردازیم تا از طریق تحلیل معنایی و زبانی این نام اندام، چگونگی معادل‌گزینی و ترجمه آن را در زبان فارسی مورد بررسی قرار دهیم. از مهم‌ترین نتایج به «دست» آمده این است که گاهی ترجمه واژگان و ارائه مفاهیم بر مبنای صورت‌بندی مشترک زبان مبدأ و مقصد شکل می‌گیرد و گاهی بر مبنای صورت‌بندی متفاوت؛ در صورت‌بندی مشترک، ترجمه هم‌پوشانی می‌تواند پیشینه فرهنگی و جهان‌بینی زبان مبدأ را انتقال دهد و در صورت‌بندی متفاوت، نسبیت زبانی اتفاق می‌افتد. ترجمه هم‌پوشانی در انتقال مفاهیم عاجز است و باید ترجمه ناهمسان یا به عبارت دیگر، ترجمه مفهومی را که هم متناسب با معیارهای فرهنگی زبان مبدأ است و هم با معیارهای فرهنگی زبان مقصد به کار گرفت.

کلیدواژه‌ها: نسبیت زبانی، نام اندام دست، ترجمه، مبنای فرهنگی.

مقدمه

گسترش انتخاب معادل‌های دقیق و بی‌نقص و انتقال مفاهیم آن از زبان مبدأ به زبان مقصد در طول تاریخ از جمله چالش‌ها و مشکلاتی بوده است که مترجم همواره بر سر راه خود داشته است. برخی از زبان‌شناسان بر این باورند که ترجمه و معادل‌یابی واژگان، انعکاس دقیقی از زبان مبدأ نیست و علت آن را تجربه‌های متفاوت شناختی و فرهنگی سخنوران زبان در طول زمان می‌دانند. ماحصل بررسی‌های زبانی پژوهشگران از قدیم تا کنون این بوده است که هر زبانی صورت‌بندی و مفهوم‌سازی‌های منحصر به فرد خود را دارد و همین امر سبب می‌شود تا سخنوران آن زبان بینش و جهان‌بینی متفاوتی داشته باشند. بنابراین، مترجم ممکن است گاهی در انتقال داده‌های متفاوت زبانی دچار مشکل شده و با پدیده‌ای به نام «نسبیت زبانی» «دست» و پنجه نرم کند.

به طور کلی می‌توان گفت هر زبانی برای مفهوم‌سازی گاهی از امکانات کلی و ویژگی‌های مشترک زبانی استفاده می‌کند؛ به طوری که گویا محصول مشترک و دستاورد کلی شناخت انسان است. این نوع از مفهوم‌سازی‌ها تحت عنوان همگانی زبانی یا اشتراکات زبانی مطرح می‌شود. گاهی هم برای تولید و مفهوم‌سازی از ساختارها و تجربه‌های شناختی و فرهنگی متفاوت سخنوران خود استفاده می‌کند که این پدیده را می‌توان با عنوان «نسبیت زبانی» بیان کرد.

یکی از مقوله‌های زبانی که نسبیت زبانی در آن نمود پیدا می‌کند، چگونگی صورت‌بندی‌های نام اندام‌ها و مفهوم‌سازی‌های فرهنگی آن است. پژوهش‌های زبان‌شناسی جدید حاکی از آن است که نام اندام‌ها (واژه‌های مختص اعضای بدن انسان) شامل مبانی و ریشه‌های فرهنگی و شناختی هستند. در حقیقت این واژه‌ها بیانگر منبع شناخت، فرهنگ، فکر و اندیشه و احساس سخنوران هر زبانی است (شریفیان، ۱۳۹۳: ۸۲ و ۸۳).

تن و صورت‌بندی زبانی آن یکی از محوری‌ترین سازوکارهای زبانی تلقی می‌شود. از این رو، نام اندام‌ها که ویژگی تن-زبانی را در خود می‌گنجانند از اهمیت کلیدی در بررسی‌های شناختی و فرهنگی برخوردارند (زاهدی و ناظوری، ۱۳۹۰: ۲). به عنوان نمونه می‌توان به واژه «أنف» (بینی) در زبان عربی اشاره کرد که بر اساس آن صورت‌بندی‌های زبانی و مفهوم‌سازی‌هایی شکل گرفته است و ریشه در فرهنگ یا جهان‌بینی متفاوت

سخنوران آن زبان دارد. در زبان فارسی اصطلاح «از سر گرفتن» را معادل اصطلاح «استثنا» در زبان عربی قرار دادند. نقطه شروع در زبان فارسی «سر» تلقی شده و این در حالی است که نقطه آغاز و شروع در زبان عربی «بینی» است. بنابراین، می‌بینیم که معادل‌سازی اتفاق افتاده است، اما ترجمه نتوانسته نسبت و اختلاف فرهنگی را انتقال دهد. به نظر می‌رسد بسیاری از مفهوم‌سازی‌های واژه «أنف» در زبان عربی ریشه در نگاه و اندیشه پیشینیان دارد. مفاهیم فیزیولوژی واژه «أنف» با مفاهیم سوسیولوژی^۱ (جامعه‌شناسی) ارتباط تنگاتنگی دارد و از «باور قدیمی سخنوران زبان عربی نشأت می‌گیرد که «بینی» محل استقرار روح و حیات و تازگی است» (زیعور، ۱۹۷۵: ۸ و ۲۸). به عبارت دیگر، می‌توان گفت که بین مفهوم فیزیولوژی «أنف» و مفهوم از سر گرفتن و شروع کردن ارتباطی وجود دارد. از آنجا که «بینی» منبع و مصدر تنفس کردن به شمار می‌آید و با مفهوم حیات و زندگی در تناسب است، می‌توان آن را نقطه آغاز و یا پایان زندگی در نظر گرفت.

معادل واژه «دست» در زبان عربی «ید» و در گویش‌های محلی «اید» است. بسامد بالای این نام‌اندام از یک سو و اهمیت و جایگاه نام اندام‌ها در زبان از سوی دیگر، ما را بر این امر واداشت تا به بررسی واژه «دست» و صورت‌بندی‌های زبانی و مفهوم‌سازی‌های فرهنگی آن پردازیم. تا از طریق تحلیل معنایی و زبانی این نام‌اندام به حافظه جمعی سخنگویان جامعه انسانی عرب «دست» یابیم، سپس چگونگی معادل‌گزینی و ترجمه آن را در زبان فارسی مورد بررسی قرار دهیم. تجارب انسانی سخنوران زبان در نام‌اندام‌ها گاهی متفاوت بوده و گاهی هم شباهت دارد. با توجه به اینکه زبان عربی و زبان فارسی از دو ریشه و خانواده زبانی متفاوت هستند، بررسی مفاهیم فرهنگی نام‌اندام «دست» در زبان عربی و بررسی معادل آن در زبان فارسی بسیار حائز اهمیت است، چراکه بررسی و مقایسه نام‌اندام «دست» در دو زبان، شاید قدم مهمی در راستای فهم تفاوت‌ها و اشتراکات فرهنگی در پژوهش‌های زبان‌شناسی باشد.

سؤالات پژوهش به این صورت است:

- صورت‌بندی‌های زبانی و مفهوم‌سازی‌های فرهنگی نام‌اندام «دست» در زبان عربی چگونه است؟

- چگونه می‌توان نسبت زبانی حاصل مفهوم‌سازی‌های نام‌اندام «دست» را به زبان فارسی انتقال داد؟

فرضیه تحقیق به این صورت در نظر گرفته شده است که «نوعی از نسبت زبانی در مفهوم‌سازی‌های نام‌اندام «دست» در زبان عربی وجود دارد که ترجمه در انتقال آن به زبان مقصد عاجز و ناتوان است».

۲. پیشینه پژوهش

در زمینه نام‌اندام‌ها و بررسی مفاهیم شناختی و فرهنگی آن و ترجمه آن، پژوهش‌های متعدد و قابل توجهی در زبان‌های مختلف انجام شده است. از جمله آن می‌توان به مواردی که در ادامه ذکر خواهد شد، اشاره کرد.

از جمله پژوهشگران انگلیسی، ایلدیکو^۱ (۱۹۹۰م) است. او ثابت کرده است که با کمک نام‌اندام‌ها می‌توان دامنه واژگان زبان را وسعت بخشید. همچنین گیبس و ویلسون^۲ (۲۰۰۲م) معتقدند تن انسان به عنوان منبع شناختی در زبان استعاری مورد استفاده قرار می‌گیرد. پژوهش‌های دیگری نیز در این زبان انجام شده است از جمله آن، پژوهش آهن و وون^۳ (۲۰۰۷م) است که بر این باورند «دست» نام‌اندami است که بیشترین کاربرد را در زبان انگلیسی دارد. گفتنی است که این پژوهشگران مفاهیم شناختی و فرهنگی «دست» را در زبان انگلیسی مورد بحث و تحقیق قرار دادند.

در زبان چینی، یو^۴ (۲۰۰۰م) به مقایسه نام‌اندام کف «دست» و «انگشت» در زبان چینی و انگلیسی پرداخته است. وی معتقد است که مفاهیم ساخته شده براساس نام‌اندام‌ها در قالب تجربه شناختی مشترک همه انسان‌هاست. وانگ^۵ (۲۰۰۱م) شکل جدیدی از مفهوم‌سازی‌های فرهنگی و تغییرات معنایی واژه «دست» را در زبان چینی ارائه داده است. وی بر این باور است که فرآیند و صورت مفهوم‌سازی‌های فرهنگی واژه‌ها همانند گیاه کاکتوس می‌ماند.

-
1. Ildiko
  2. Gibbs, W.
  3. Ihen, W.
  4. Voo
  5. Vang

پژوهشگران زبان فارسی نیز در راستای پژوهش‌های نام اندام‌ها و استعاره‌های مفهومی قدم‌های مهمی را برداشتند. از جمله آن‌ها می‌توان به پژوهش ویسی حصار و همکاران (۱۳۹۳ش) تحت عنوان «استعاره و فرهنگ: رویکردی شناختی به دو ترجمه رباعیات خیام» اشاره کرد که به الگوهای فرهنگی در فرآیند ترجمه پرداخته و با بررسی سه رباعی از خیام در ترجمه‌های انگلیسی و کردی به این نتیجه می‌رسد که الگوهای غیرمشترک فرهنگی در ترجمه‌ها، اصلی‌ترین عامل عدم تعادل و ترجمه‌ناپذیری استعاره است.

مقاله «تحلیل نقش صورت‌بندی‌های زبانی و حوزه‌های فرهنگی در ترجمه ترکیب‌های استعاری از منظر زبان‌شناسی شناختی» (۱۴۰۱ش) که همایونی و فولادی آن را به نگارش درآوردند در بخشی از مقاله به تحلیل نام اندام‌ها و چگونگی ترجمه و معادل‌یابی آن در سه زبان فارسی، عربی و انگلیسی پرداخته شده است. این مقاله سمت و سوی اهداف ما را دنبال کرده است.

زبان عربی به ویژه حوزه لهجه‌ها و گویش‌ها در مقایسه با زبان‌های دیگر بهره کمی از پژوهش‌های شناختی و فرهنگی نام اندام‌ها برده است. این در حالی است که این زبان با قدمت تاریخی و فرهنگی و تنوع لهجه‌ها و گویش‌ها، قابلیت بررسی و بحث و تحقیق در این زمینه را داراست. بنابراین به پژوهش‌های بسیار اندکی برخورد کردیم که به حوزه نام اندام‌ها پرداخته‌اند. از جمله این پژوهش‌ها می‌توان به کتاب «المعتقدات الشعبية في التراث العربي» نوشته محمد توفیق السهیلی و حسن الباش اشاره کرد. نویسندگان در فصل پنجم این کتاب به فرهنگ و اعتقادات ملت‌های عربی از منظر نام اندام‌ها پرداخته‌اند.

گنجیان خناری و کماسی (۱۴۰۲) مقاله‌ای با عنوان «البناء الثقافي والمعرفي لمفردة الأنف و مردافاتها في اللغة العربية من منظار علم اللغة الثقافي و علی ضوء نظریة وانغ لی» به رشته تحریر درآورده‌اند که تا حدودی اهداف مقاله در حال نگارش را دنبال کرده است. نویسندگان از منظر زبان‌شناسی فرهنگی و با تکیه بر نظریه وانگ^۱ چگونگی مفهوم‌سازی‌های فرهنگی و شناختی نام اندام «أنف» (بینی) را بررسی کرده‌اند.

نظری در مقاله‌ای تحت عنوان «تحلیل مقوله‌های نسبیّت زبانی در عربی نسبت به فارسی و تأثیر آن بر ترجمه» به بررسی نمونه‌هایی در زبان عربی که نوعی از نسبیّت زبانی در آن

---

1. Wang's theory

حاکم است، پرداخته است. از مهم‌ترین نمونه‌های اشاره شده در این مقاله می‌توان به مفهوم عدد در زبان عربی و ترجمه آن به زبان فارسی اشاره کرد.

ناگفته نماند در راستای بررسی نام اندام‌های زبان عربی، سپس بررسی چگونگی معادل آن در زبان فارسی تحقیقاتی صورت گرفته، اما آنچه حائز اهمیت است این است که تاکنون تحقیقی در زمینه صورت‌بندی‌ها و مفهوم‌سازی‌های نام اندام «دست» در زبان عربی و سپس بررسی چگونگی وجود نسبت در ترجمه آن به زبان فارسی، پژوهشی صورت نگرفته است. وجه تمایز پژوهش حاضر با پژوهش‌های دیگر در بیان نمونه‌هایی از گویش‌ها و تعبیر روزمره زبان عربی به عنوان جامعه آماری و همین‌طور بررسی چگونگی معادل و ترجمه مؤلفه‌های معنایی نام اندام «دست» در زبان فارسی است.

۳. روش پژوهش

مقاله پیش رو در قالب چهارچوب رویکرد شناختی- فرهنگی است. برای رسیدن به هدف مورد نظر از نظریه‌های زبان‌شناسی شناختی- فرهنگی همچون ابزاری برای پیش بردن تحقیق استفاده خواهیم کرد. این پژوهش به توصیف شیوه کاربرد نام اندام «دست» در زبان عربی می‌پردازد و سپس معادل‌های آن را در زبان فارسی مورد بررسی قرار می‌دهد. بدین ترتیب تحلیل‌های بحث، ماهیتی کیفی دارند و روش تحقیق به صورت بررسی توصیفی و تحلیلی نمونه‌هایی از صورت‌بندی‌ها و مفهوم‌سازی‌های نام اندام «دست» دارد. پیکره زبانی پژوهش حاضر در زبان عربی نمونه‌هایی مستخرج از قرآن کریم و تعبیر و ضرب‌المثل‌ها است.

۴. چهارچوب نظری پژوهش

زبان یک پدیده انسانی فارغ از هر قومی و کشوری است. مسائل مربوط به زبان همواره مورد توجه علمای قدیم و معاصر بوده است. مسئله نسبت زبانی و ترجمه‌پذیری زبان نیز در طول تاریخ مورد توجه پژوهشگران و زبان‌شناسان بوده است. عده‌ای مسیر افراطی را طی کرده و در نهایت نظریه حتمیت زبانی؛ یعنی نسبی بودن مطلق و صددرصد زبان را ارائه دادند. عده‌ای نیز مسیر تعادل را طی کرده و بر این باور بودند که هر زبانی حدودی از نسبت را دربر دارد. گروهی دیگر به همگانی بودن زبان نزد همه انسان‌ها و

دستاورد مشترک بشر در طول تاریخ حکم قطعی دادند. در مطالب پیش رو به نظرات عده‌ای از زبان‌شناسان در رابطه با نسبیت زبانی و ترجمه‌پذیری آن نزد زبان‌شناسان قدیم عربی و همینطور زبان‌شناسان معاصر خواهیم پرداخت تا در نهایت سمت و جهتی مشخص و راه‌حلی درست را اتخاذ کنیم تا بتوانیم در تحلیل داده‌های پژوهش آن را به کار بگیریم.

۴-۱. دیدگاه‌های زبان‌شناسان در رابطه با نسبیت زبانی

مسئله ارتباط بین زبان و اندیشه، قدمتی دیرینه دارد. فلاسفه یونان از جمله افلاطون و ارسطو در این زمینه اظهار نظر کرده‌اند. از افلاطون نقل است که «هنگام تفکر روح انسان با خودش حرف می‌زند» (نظری، ۱۳۹۶: ۱۰۳). ریشه‌های فکری نسبیت زبانی را می‌توان نزد زبان‌شناسان عربی در قدیم نیز جست‌وجو کرد. زبان‌شناسان عربی به عنوان یکی از پیشگامان نظریه‌پردازان زبان‌شناسی در وصف زبان و نسبیت آن دیدگاه‌هایی را ارائه داده‌اند.

أبو سعید سیرافی (۳۶۸-۲۸۰ هـ) در مناظره با عالم فلسفه و منطق أبو بشر متی بن یونس آورده است: «علم منطق و فلسفه بر مبنای زبان و ساختارها و ویژگی‌های یونانیان شکل گرفته است و زبان منطق یونان با زبان عربی و ترکی و... مناسبت ندارد. بنابراین، ممکن است سخنور زبان عربی یا ترکی در تطبیق قانون یونانی دچار مشکل شود؛ زیرا با معیارهای زبان مبدأ نا آشنا است» (التوحیدی، بی تا: ۶۴/۱-۶۷).

ابن حزم اندلسی (۴۵۶-۳۵۷ هـ) در تعریف زبان آورده است: «زبان کلام منظوقی است که یا برای بیان مفاهیم مادی همچون: قلم و کتاب و خانه و... به کار گرفته می‌شود یا برای بیان مفاهیم انتزاعی و معنوی، همچون: شادی و غم و... همه زبان‌ها در تعبیر از مفاهیم مادی یکسان هستند، اما تفاوت زبانی در بیان مفاهیم معنوی و انتزاعی حاصل می‌شود» (بنی‌العطاء، بی تا: ۴۷۴).

در زمان معاصر، زبان‌شناس و فیلسوف آلمانی فون هومبولت^۱ (۱۸۳۵-۱۷۶۷ م) از پیشگامان و رهبران نظریه نسبیت زبانی است. او بر این باور است که «ساختار داخلی هر زبانی انعکاسی از روح سخنوران آن است» (العباسی، ۲۰۱۹: ۱۹۷۶). دیدگاه‌های هومبولت

---

1. Humboldt, V.

نقطه عطفی در زبان‌شناسی به شمار می‌رود. زبان‌شناسان مشهوری چون سوسور^۱ و وایسگربر^۲ از نظرات و دیدگاه‌های وی تأثیر پذیرفتند و بهره بردند. نظریه نسبیت زبانی در آمریکا تحت تأثیر دیدگاه‌های زبان‌شناسان اروپا در شرایطی مطرح شد که بحث‌های نژادپرستی و زبان و ملیت به اوج خود رسیده بود. از این رو، این نظریه توسط ادوارد سابیر^۳ (۱۸۸۴-۱۹۳۰) و بنیامین لی وورف^۴ (۱۸۹۷-۱۹۴۱) مسیر افراطی را در پیش گرفت. وورف، ریشه زبان‌ها را یکسان نمی‌داند و می‌گفت زبان‌ها پیشینه متفاوتی دارند؛ بنابراین، سخنوران زبان بیش متفاوتی درباره جهان هستی دارند (بالمر، ۱۹۸۶: ۸۶).

۴-۲. نقد و تحلیل نظریه نسبیت زبانی و کارکرد آن در ترجمه

بسیاری از زبان‌شناسان مباحث نسبیت زبانی را وارد عرصه ترجمه کردند و بر این باورند که نسبیت زبان مانع انتقال مفاهیم و اختلاف‌های فرهنگی از زبانی به زبان دیگر می‌شود. فرانز بواس^۵ زبان‌شناس آمریکایی اعتقاد داشت که «فهم فرهنگ زبان امری غیرممکن است و فقط از طریق یادگیری آن زبان حاصل می‌شود» (Duranti, 1997: 52). در مباحث پیشین اشاره کردیم که مسئله نسبیت زبانی نزد عده‌ای مسیر افراطی را طی کرده و منجر شده است تا به حاکم بودن نسبیت مطلق بر زبان رأی قطعی دهند. برخی دیگر روح و پیشینه همه زبان‌ها را یکسان دانسته و به قطعی بودن همگانی زبان‌ها باور دارند. اما نتایج پژوهش‌های جدید برخلاف این دو دیدگاه را ثابت کرده است. همانطور که حتمیت وجود نسبیت مطلق در زبان و در همه عناصر زبان، تفکری افراطی و غیرعلمی به شمار می‌آید (السید، ۲۰۰۳: ۱۳۴)، می‌توان گفت که یکسان فرض کردن زبان‌ها در همه زوایا و عناصر زبانی نیز خللی در راستای فهم درست زبان وارد می‌کند. با بیان کردن معایب و مزایای نسبیت زبانی شاید بتوان راه‌حل مناسبی در کاربردی کردن آن در راستای

---

1. Saussure
2. Weisgerbe
3. Sabir, A.
4. Lee Whorf, B.
5. Boas, F.

ترجمه بهره برد. از جمله معایب نسبیّت زبانی که منجر به ترجمه‌ناپذیری زبان می‌شود را می‌توان در موارد زیر پیدا کرد:

الف- بهره گرفتن کامل از نظریه نسبیّت زبانی و تمسک جستن تنها به آن و در نظر گرفتن اینکه زبان مبدأ با زبان مقصد کاملاً متفاوت است، امکان ترجمه‌پذیری را به صفر می‌رساند. ب- تصور و فرض اینکه انسان‌ها جهان را از ورای زبان خود می‌بینند و زبان افکار و فرهنگ، همه انسان‌ها را منحصر به خود می‌کند، امکان فهم و شکل‌گیری ارتباط بین انسان‌ها را کم‌رنگ می‌کند.

ج- اگر مترجم ساختارها و ویژگی‌های باطنی زبان را عامل و سبب وجود تفاوت‌های زبانی در نظر بگیرد از عوامل دیگر همچون معیارهای فرهنگی و اجتماعی و... که از عوامل اصلی ایجاد تفاوت‌های زبانی است، غافل می‌شود.

شاید بتوان گفت که مزایای بهره گرفتن از نسبیّت زبانی در مطالب زیر خلاصه می‌شود: الف- زبان دستاورد سخنوران خود است و همانطور که هایدگر^۱ اذعان دارد: «زبان خانه وجود انسان است» (Heidegger, 2003: 2/261). عنایت به اینکه زبان ما حاصل جهان-بینی و فرهنگ سخنورانش است، حساسیت امانت‌داری در ترجمه و انتقال مفاهیم را افزون می‌کند.

ب- علم و آگاهی مترجم به تفاوت‌های فرهنگی همچون ابزاری در دستان اوست تا تمام امکانات زبان مقصد را به منظور انتقال درست مفاهیم زبان مبدأ به کار بگیرد.

از مباحث مطرح شده چنین برداشت می‌شود که زبان قبل از اینکه خود نقشی در تولید فکر و اندیشه داشته باشد در بستر تاریخی و فرهنگی و اجتماعی رشد یافته است. بنابراین، نسبیّت زبانی حاصل تفاوت‌های تجربه‌های زیسته سخنوران زبان است و مترجم برای درک و فهم معنی باید به تجربه‌های تاریخی و فرهنگی و اجتماعی سخنوران زبان مراجعه کند.

۴-۳. صورت‌بندی‌های نام اندام‌ها و مؤلفه‌های معنایی و چگونگی ترجمه آن برخی از اعضای بدن به عنوان پایه‌ای برای مفهوم‌سازی عمل می‌کنند. مثلاً واژه «دل» در زبان فارسی پایه‌ای مفهومی ایجاد می‌کند که از طریق آن سخنگویان زبان، تجربه‌های زبانی و اجتماعی و عاطفی و شناختی خود را بیان می‌کنند (شریفیان، ۱۳۹۳: ۱۲۶). گاهی

---

1. Heidegger

مفاهیم شکل گرفته براساس نام اندام‌ها همچون استعاره‌ای در زبان پدیدار می‌شود. مترجمان غالباً در چگونگی ترجمه استعاره‌ها با چالش‌هایی روبه‌رو شده‌اند. از این رو، رویکردهای متفاوتی در زمینه ترجمه‌پذیری یا ترجمه‌ناپذیری این نوع از مفاهیم به وجود آمده است. در مطالب پیش رو به برخی از این رویکردها اشاره خواهیم کرد.

۴-۳-۱. ترجمه‌پذیری یا ترجمه‌ناپذیری مؤلفه‌های معنایی

استعاره‌ها یا مؤلفه‌های معنایی گاهی بیانگر تجربه‌های زیستی مشترک اکثر تمدن‌ها و فرهنگ‌هاست. داگوت^۱ بر این باور است که هر چقدر اشتراکات فرهنگی دو زبان بیشتر باشد، ترجمه آن ساده‌تر می‌شود و برعکس (Dagut, 1976: 32). بنابراین، ترجمه این نوع از مفهوم‌سازی‌ها در هر دو زبان مبدأ و مقصد هم‌پوشانی دارد و مترجم دچار مشکل نخواهد شد. نیومارک^۲ ترجمه مفاهیم شکل گرفته بر اساس استعاره‌ها را امکان‌پذیر می‌داند. البته او مفهوم‌سازی‌های زبانی که وابسته به فرهنگی خاص هستند را چالشی فراروی ترجمه می‌داند.

تحول عمده در تغییر نگرش نسبت به ترجمه به طور کلی و ترجمه استعاره به طور خاص در دهه هشتاد میلادی با مطرح شدن رویکرد شناختی به وجود آمد و تاباکوسکا^۳ (۱۹۹۳م) به عنوان یکی از اولین محققانی است که کاربرد زبان‌شناسی را به عنوان رویکردی در مطالعات ترجمه مورد بررسی قرار داده است. در رویکردهای زبان‌شناسی شناختی برخلاف نظریات کلاسیک، ترجمه استعاره از سطح زبانی و ساختاری آن فراتر می‌رود، چراکه رویکرد کلاسیک، هدف از ترجمه را تأثیر یکسان متن بر خوانندگان زبان مبدأ و مقصد از طریق رعایت تعادل در ترجمه می‌دانست؛ از این رو، برای این منظور سعی می‌کرد واژگانی را برای ترجمه برگزیند که مشابه واژگان زبان مبدأ باشد. این در حالی است که رویکرد شناختی معتقد است تعادل ترجمه در استعاره‌های مفهومی در دو زبان باید در سطحی شناختی و مفهومی مورد توجه قرار گیرند؛ بر این اساس ترجمه را نوعی مفهوم‌سازی مجدد از پیام متن مبدأ می‌داند (همایونی و فولادی، ۱۴۰۱: ۲۶۰ و ۲۶۱).

---

1. Dagut

2. Newmark, P.

3. Tabacausca

بر اساس آنچه گفته شد، نتیجه می‌گیریم که ترجمه مفاهیم استعاری به دو شکل اتفاق می‌افتد:

الف- ترجمه هم‌پوشانی: به عنوان مثال، عبارت عربی «من القلب إلى القلب طریق / القلب يهدى إلى القلب» و عبارت فارسی «دل به دل راه دارد» بر مبنای تجربه زیستی و معیار فرهنگی مشترک ساخته شده است.

ب- ترجمه ناهمسان و مفهومی: به عنوان مثال، عبارت «دست کم گرفتن» در زبان فارسی مفهومی استعاری است، اما معادل آن در زبان عربی «استخفه و استحقره» مفهومی استعاری را دربر ندارد. در زبان عربی برای تعبیر از یک چیز بکر از نام اندام «أنف» (بینی) استفاده می‌کنند: «كأس أنف» و «روضة أنف» و «امرأة أنوف» (زبیدی، ۱۹۸۶: ج ۴۲/۲۳ و ۴۳)، اما در زبان فارسی از نام اندام «دست» (دست نخورده) استفاده می‌کنند.

از جمله تقابل مفهومی استعاری زبان فارسی و عربی را می‌توان در واژه‌های «سر و بینی» ملاحظه کرد. عبارت «بأنف» در فارسی «سرپیچی کردن» تعبیر می‌شود. به نظر می‌رسد این تفاوت زبانی ریشه در نوع نگاه سخنوران زبان عربی و فارسی دارد. در زبان عربی بیشتر مفاهیم ساخته شده بر مبنای نام اندام بینی، مفاهیم عزت و سربلندی و قبول نکردن ذلت و خواری را تداعی می‌کند. این در حالی است که در زبان فارسی این نوع نگاه به نام اندام (بینی) وجود ندارد (گنجیان و کماسی، ۱۴۰۲: ۹۶) و گویا که نام اندام «سر» در زبان فارسی بر مفاهیم عزت و قبول نکردن ذلت و خواری دلالت دارد.

۵. تحلیل و بررسی و واکاوی داده‌های بحث

۵-۱. تجربه‌های بیولوژی بدن مبنای مفهوم‌سازی‌های نام اندام «دست»

بسیاری از صورت‌بندی‌های زبانی نام اندام‌ها ریشه در چگونگی تجربه‌های بیولوژی بدنی سخنوران زبان دارد. روبرت هرترز^۱ به بررسی مفاهیم فرهنگی دست راست در مقایسه با دست چپ پرداخته و بر این باور است که همانطور که دست راست از لحاظ بیولوژی قوی‌تر از دست چپ است در مفاهیم سوسیولوژی نیز شاهد شکل‌گیری مفاهیم فرهنگی و اجتماعی هستیم. دست راست نماد رفعت، بلندی، قدرت، شجاعت، قداست، توانایی و

---

1. Hertz, R.

مهارت است و این در حالی است که دست چپ نماد انحراف، پستی، زشتی و ناتوانی و... است (لوبرتون، ۲۰۱۴: ۳۸ و ۳۹). برخی از اعضای بدن به عنوان پایه‌ای برای مفهوم‌سازی دامنه گسترده‌ای از مفاهیم شناختی و ویژگی‌های شخصیتی عمل می‌کنند (شریفیان، ۱۳۹۳: ۱۲۶). بنابراین، می‌توان گفت نام‌اندام «دست» نیز پایه مفهومی تعداد نسبتاً زیادی از طرح‌واره‌ها و مقوله‌های فرهنگی در زبان عربی است.

از آنجا که مفاهیم سوسیولوژی نام‌اندام‌ها با مفاهیم بیولوژی آن در ارتباط است و در بسیاری از مواقع مفاهیم بیولوژی و فیزیولوژی پایه و اساس حوزه‌های مقصد؛ یعنی مفاهیم سوسیولوژی هستند - با پیش‌فرض قرار دادن این مسئله - سعی شده است کارکردهای «دست» به عنوان عضوی در بدن انسان مبدأ شکل‌گیری برخی از صورت‌بندی‌های زبانی قرار داده شود.

از مهم‌ترین کارکردها و وظایف «دست» به عنوان عضوی در بدن انسان می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

- دست عامل انجام کار است.
- «دست» ابزاری برای وارد کردن نیرو بر چیزی است.
- دست ابزار حرکات نمایشی و ورزشی است.
- دست همچون ظرفی وسیله‌ای برای امتلاک و دربر گرفتن است.
- دست ابزاری برای به کار بردن حس لامسه است.
- دست ابزار یا وسیله‌ای برای اندازه‌گیری است.
- «دست» ابزار و وسیله‌ای برای نشان دادن جهت و حرکت است.

۵-۱-۱. نمود نسبت در ترجمه مفهومی‌سازی‌های نام‌اندام «دست» بر مبنای

تجارب بیولوژی

همانطور که قبلاً ذکر کردیم، همواره سخنوران زبان برای ساخت یک مفهوم از تجربه‌های خود در طول تاریخ استفاده کرده‌اند. به عنوان نمونه، در زبان فارسی برای بیان مفهوم خوشحالی از تجربه بدنی نام‌اندام «دست» به عنوان ابزاری برای حرکات نمایشی و ورزشی استفاده کردند و اصطلاح «دست افشاندن» (امینی، ۱۳۸۹: ۳۱۴) تولید شده است. گاهی این تجربه‌ها بین انسان‌ها فارغ از زبانی که با آن سخن می‌گویند، مشترک بوده و گاهی

هم به دلیل اختلافات فرهنگی متفاوت است. بنابراین، انتقال تجربه مشترک از زبان مبدأ به زبان مقصد آسان و راحت است.

در زبان عربی شاهد شکل‌گیری مفاهیمی بر مبنای تجربه‌های بدنی «دست» هستیم. به عنوان مثال، از «دست» که ابزاری برای وارد کردن نیرو است، مفهوم قدرت ساخته شده است: ﴿قُلْ مَنْ بِيَدِهِ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ...﴾^۱. همانطور که اشاره کردیم، انسان‌ها گاهی از نام اندام‌ها تجربه مشترکی را پشت سر گذاشتند و زبان به وضوح آن را نشان می‌دهد. ساخته شدن مفهوم قدرت از نام اندام «دست» فقط منحصر به زبان عربی نیست؛ به طوری که می‌توان نمونه آن را در زبان فارسی نیز یافت. مثلاً در زبان فارسی به شخصی که تابع و مطیع یک قدرت است، «دست‌نشانده» می‌گویند (امینی، ۱۳۸۹: ۳۲۳). در ترجمه آیه مذکور بسیاری از مترجمان قرآن کریم توانستند مفهوم قدرت نام‌اندام «دست» را به زبان فارسی انتقال دهند. از جمله آن‌ها می‌توان به ترجمه انصاریان؛ «بگو: (اگر معرفت و شناخت دارید) کیست که حاکمیت مطلق و فرمانروایی همه چیز به «دست» اوست» و یا به ترجمه فولادوند؛ «بگو: فرمانروایی هر چیزی به «دست» کیست» اشاره کرد و به نظر می‌رسد دلیل انتقال موفق مفهوم قدرت ساخته شده از نام‌اندام «دست» از زبان مبدأ به زبان مقصد، وجود این صورت‌بندی زبانی؛ یعنی ساخت مفهوم قدرت براساس «دست» به عنوان ابزاری برای وارد کردن نیرو در هر دو زبان است.

کریستین نورد^۲ از نظریه‌پردازهای عرصه ترجمه بر این باور است یکی از علت‌های خطای ترجمه را می‌توان در عدم سازگاری معیارهای فرهنگی زبان مبدأ با زبان مقصد جست (نورد، ۱۳۹۶: ۱۴۵). ترجمه در خدمت زبان مقصد است و بهتر است دلالت‌های فرهنگی متن برای مخاطب مقصد قابل فهم باشد و معیار سنجش ترجمه موفق یا ترجمه ضعیف این است که آیا مترجم توانسته است معیارهای فرهنگی زبان مبدأ را آنگونه که قابل فهم درست و دقیق مخاطب زبان مقصد باشد، انتقال دهد یا نه؟! بنابراین فهم درست زبان مبدأ و درک معیارهای فرهنگی آن، قدم اول در راستای انتقال درست مفهوم است و درک تجربه‌های متفاوت فیزیکی سخنوران در چگونگی صورت‌بندی‌های زبانی آن

۱. سوره مؤمنون، آیه ۸

2. Nord, K.

می‌تواند همچون ابزاری در «دست» مترجم باشد تا او را از خطاهای ترجمه حفظ کند. در مطالب پیش رو به نمونه‌هایی از ساخت مفاهیم متفاوت براساس تجربه بیولوژی نام اندام «دست» اشاره خواهیم کرد.

«ید» از جمله واژه‌های پرکاربرد قرآن کریم است که بیش از ۱۱۰ بار تکرار شده است. این واژه در فضای ترجمه غالباً با برابر نهادهای «دست» و «روبه‌رو» به فارسی معنا شده است، اما تاکنون نگاهی زبان‌شناختی و فرهنگی به این واژه صورت نگرفته است. در قرآن کریم به نمونه‌هایی از مفاهیم ساخته شده بر مبنای تجربه‌های بدنی نام اندام «دست» برخورد کردیم که حاکی از صورت‌بندی متفاوت آن نزد سخنوران زبان عربی است. برای نمونه می‌توان به اصطلاح «بین یدی» اشاره کرد که بارها در قرآن تکرار شده است و اولین مفهوم برداشته شده از آن می‌تواند «در میان دست» و «پیش رو» باشد.

براساس چگونگی تجربه بیولوژی (بدنی) نام اندام دست، می‌توان خوانشی متفاوت از آن داشت. یکی از تجربه‌هایی که انسان‌ها در طول تاریخ از کارکرد «دست» در بدن داشتند به کار گرفتن آن همچون ظرفی برای اندازه‌گیری یا کیل بوده است. مفهوم اندازه‌گیری می‌تواند منجر به تولید معنای سنجش و شناخت شود؛ همچنان که در زبان فارسی «مفهوم سنجیدن از سنگ که وسیله‌ای برای اندازه‌گیری بوده است، ساخته شده است (کزازی، ۱۳۸۵: ۱۷۷/۱). الگوی ذیل براساس بررسی‌های ما، صورت‌بندی نام اندام «دست» را در زبان عربی بر مبنای «دست همچون ظرف است» را نشان می‌دهد.

به نظر می‌رسد مفاهیم ساخته شده بر مبنای نام اندام «دست» در زبان عربی مسیر متفاوتی را طی کرده است. ساخت و تولید مفهوم اندازه‌گیری بر مبنای نام اندام «دست» سپس تولید مفهوم معرفتی شاید منحصر به زبان عربی نیست، اما می‌توان ادعا کرد که مفاهیم ساخته

شده از مفهوم معرفتی همانند: «در برگرفتن» و «نشانه و برهان» که همانند چراغی پیش روی انسان است، منحصر به زبان عربی است. همنشینی واژه «ید» در کنار واژه «بین» استدلال ما را محکم می‌کند؛ «بین» مصدری است که بر معنای اکتشاف و رفع ابهام به وجود آمده از تفاوت دو چیز دلالت دارد» (المصطفوی، بی تا: ۳۹۸/۱). بنابراین براساس آنچه بیان شد، می‌توان گفت در بسیاری از آیات قرآن کریم، «بین یدی» با صورت‌بندی پس از انتقال مفهوم از سنجیدن به مفهوم امتلاک و نشانه و پیش‌رو به کار رفته است.

در جدول (۱) به برخی از آیات قرآن کریم و همین‌طور به نمونه‌ای از ترجمه آن اشاره شده است. به نظر می‌رسد در آیه اول: ﴿وَمِنَ الْجَنِّ مَن يَدْبُهُ بِإِذْنِ رَبِّهِ...﴾^۱ صورت‌بندی انتقال مفهوم از سنجیدن به مفهوم امتلاک و احاطه و فراگرفتن اتفاق افتاده است. در آیه دوم: ﴿نَزَّلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ﴾^۲ صورت‌بندی انتقال مفهوم از امتلاک و فراگرفتن به مفهوم نشانه و برهان اتفاق افتاده است. این در حالی است در دو ترجمه انتخابی به معنای انتقالی واژه توجهی نشده است. در میان نمونه‌هایی قرآنی، همنشینی «بین یدی» با واژه «خلف» بسیار قابل توجه است: ﴿فَجَعَلْنَاهَا نَكَالًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهَا وَمَا خَلْفَهَا وَمَوْعِظَةً لِّلْمُتَّقِينَ﴾^۳؛ در بسیاری از آیات، مفهوم «بین یدی» روبه‌رو و آینده و مفهوم «خلف» پشت سر و گذشته در نظر گرفته شده است.

مفهوم «بین یدی» را می‌توان این‌گونه تفسیر کرد که آنچه ما بین دست‌ها و روبه‌روی انسان است، فرصت شناخت آن را دارد و حاضر و قابل دسترس است. بنابراین، می‌توان گفت که اصطلاح «بین یدی» بهترین انتخاب برای تعبیر از زمان حاضری است که انسان قدرت و فرصت شناخت آن دارد و به طوری مالک آن است.

همان‌طور که می‌بینیم، در ترجمه الهی‌قمشه‌ای به معنای انتقالی واژه توجهی نشده است، اما در ترجمه فولادوند، شاهد توجه به معنای انتقالی واژه هستیم. با عنایت به آنچه گفته شد می‌بینیم که گاهی ترجمه در انتقال معنای زیر بنایی عاجز و ناتوان است.

۱. سوره سبأ، آیه ۳۴

۲. سوره آل‌عمران، آیه ۳

۳. سوره فصلت، آیه ۴۲

قرآن یک مجموعهٔ زبانی است و نمی‌توان معنای یک کلمه را در یک آیه مورد بررسی قرار داد و از معانی و مفاهیم آن در آیه‌های دیگر غافل شد. علاوه بر این، گاهی تکرار یک واژه با بسامد زیاد آن در یک مجموعهٔ زبانی منجر به تولید و شکل‌گیری معانی متفاوت می‌شود.

جدول ۱. نمود نسبیت نام اندام دست در ترجمه‌های قرآن کریم

آیه	اللهم قمشه ای	فولادوند	ترجمه پیشنهادی
وَمِنَ الْجِنَّةِ مَن يَعْمَلُ بَيْنَ يَدَيْهِ بِإِذْنِ رَبِّهِ...	و برخی از دیوان به اذن پروردگار در حضورش به خدمت می‌پرداختند.	و برخی از جن به فرمان پروردگارش پیش او کار می‌کردند.	و گروهی از جنیان به اذن پروردگار زیر نظر او کار می‌کردند.
نَزَلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ	آن خدایی که قرآن را به راستی بر تو فرستاد که تصدیق‌کننده کتب آسمانی قبل از خود است و پیش از قرآن تورات و انجیل را فرستاد.	این کتاب را در حالی که مؤید آنچه از کتاب‌های آسمانی پیش از خود می‌باشد، به حق و به تدریج بر تو نازل کرد.	این کتاب را تدریجاً به حق و راستی بر تو نازل کرد که تصدیق‌کننده نشانه و برهان‌های خود (کتاب‌های آسمانی) است.
فَجَعَلْنَاهَا نَكَالًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهَا وَمَا خَلْفَهَا وَمَوْعِظَةً لِّلْمُتَّقِينَ	و این عقوبت مسخ را کیفر آنها و عبرت اخلاف آنها و پند پرهیزکاران گردانیدیم.	و ما آن (عقوبت) را برای حاضران و (نسل‌های) پس از آن عبرتی و برای پرهیزگاران پندی قرار دادیم.	این مجازات را برای افراد امروز (که شاهد و ناظر نشانه‌ها و برهان‌ها هستند) و نسل‌های آینده آنها عبرتی و برای پرهیزگاران پندی قرار دادیم.

۵-۱-۲. ترجمهٔ مفهوم‌سازی‌های نام اندام «دست» در زبان عربی گفتاری

بر مبنای تجارب بیولوژی

در زبان‌شناسی مدرن، زبان گفتاری اهمیت قابل توجهی دارد، چراکه زبانی رایج و کاربردی است و واقعیت اجتماعی در آن مشخص می‌شود. لهجه‌های عربی زبان محاوره‌ای یا گفتاری است که مردم در گفت‌وگوهای خود از آن استفاده می‌کنند و این زبانی است که در بین عموم مردم استفاده می‌شود و به طور غیررسمی در زندگی روزمره مردم عرب کاربرد دارد (البهناوی، ۲۰۰۴: ۴).

انیس فریحة از جمله کسانی است که جایگاه لهجه‌های عربی را تشخیص داده و علاقه زیادی به مطالعه آن‌ها نشان داده است و در کتاب «گوش‌های عربی و روش مطالعه آن‌ها» به اثبات رساندن این موضوع که گوش انحطاط یا قهقرایی زبانی نیست، بلکه یک پیشرفت و توسعه زبانی است، پرداخته است (فریحة، ۱۳۶۸: ۹۷).

گوش‌ها و لهجه‌ها قبل از هر چیز یک نهاد زبانی است (فندریس، ۲۰۱۴: ۳۲۷). زبان‌شناسانی همچون فرانز بواس و ادوارد ساییب^۱ و وورف به مطالعه لهجه‌ها و اصطلاحات رایج پرداختند و در مطالعات خود بیشتر به زبان گفتاری در جامعه توجه داشتند تا زبان نوشتاری؛ از این رو، زبان گفتاری یا زبان گفتار را وجه اولیه زبان و زبان نوشتاری را یک وجه ثانویه می‌دانند (خرما، ۱۹۷۸: ۸۷). اساس دیدگاه آن‌ها، زبان نوشتاری تنها معیار برای درک فرهنگ صاحبان زبان و درک ذهنیت آن‌ها نیست، بلکه باید بر زبان گفتاری و عبارات رایج نیز تمرکز کرد؛ زیرا زبان ابزاری برای طبقه‌بندی تجربه در جامعه و جنبه‌ای از تجربیات انسانی است که در زبان گفتاری یا عامه بازتاب می‌یابد. از این رو، بررسی تعبیر روزمره زبان عربی و انتخاب نمونه‌هایی از آن امری بی‌هدف نیست، چراکه در قدم اول به تفاوت‌ها و شباهت‌های فرهنگی و اجتماعی زبان مبدأ در مقایسه با زبان مقصد پی خواهیم برد و در قدم بعدی می‌توان چگونگی معادل آن را در زبان مقصد بررسی کرد. همچنین بسیاری از رمان‌های معاصر آکنده از اصطلاحات و تعبیری هستند که در گوش کاربرد دارد. بنابراین، مترجم برای فهم و سپس انتقال آن به زبان مقصد احتیاج به ابزاری دارد که فهم چگونگی صورت‌بندی و مفهوم‌سازی آن می‌تواند یکی از ابزارهای مورد نیاز باشد.

نمونه‌هایی که در زمینه چگونگی صورت‌بندی نام‌اندام «دست» در زبان گفتاری عربی امروزه به آن «دست» یافتیم، حاکی از تفاوت‌های فرهنگی است. صورت‌بندی‌هایی که به نظر می‌رسد بر مبنای تجارب بیولوژی بدن نزد سخنوران زبان شکل گرفته است، نشان می‌دهد که کاربرد «دست» به عنوان ابزاری برای انجام کار و وارد کردن نیرو و همین‌طور ابزاری برای تعیین جهت یا اندازه‌گیری بیشترین فراوانی را در شکل‌گیری صورت‌های زبانی داشته است. علاوه بر این، می‌توان گفت که تقابل‌های معنایی و تناقض و پارادوکس

---

1. Sabir, E.

بیشترین نقش را در تولید مفاهیم دارد. در جدول‌های (۲) و (۳) به نمونه‌هایی از این صورت‌بندی‌ها و مفهوم‌سازی‌ها اشاره شده است و در مقابل تلاش شده تا معادل‌های فارسی آن نیز ذکر شود.

داده‌های جدول‌های (۲) و (۳) نشانگر آن است که سخنوران زبان عربی و زبان فارسی تجربه مشترکی را از نام اندام «دست» به عنوان ابزاری برای تعیین جهت یا اندازه‌گیری در طول زمان سپری کردند. صورت‌بندی که در نمونه قرآنی مطرح کردیم؛ مبنی بر اینکه مفهوم معرفت از مفهوم اندازه‌گیری «دست» تولید شده است در زبان گفتاری نیز بازتاب داشته است. این صورت‌بندی در عبارتهای مانند: «اید الحر میزان» (شعلان، ۲۰۰۲: ۱۸۶/۱) و «مش عارف یجیب ایده علی وراه» (همان: ۳/۲۹۳) قابل ملاحظه است. عبارت اول به شخصی گفته می‌شود که دستش همچون میزان و ترازو قادر است کم و زیاد را بسنجد و در اصطلاح به شخصی که توانایی ارزیابی و سنجش خوب و بد و یا به عبارتی مهارت پیش‌بینی و... را دارد، می‌گویند. از عبارت دوم نیز می‌توان مفهوم شناخت را برداشت کرد. شخصی که توانایی آوردن دستش به پشتش را ندارد در جهان‌بینی عرب به شخص ناتوان در شناخت و معرفت برداشت شده است. این در حالی است که در جهان‌بینی فارسی، شخصی که توانایی تشخیص دست راست را از چپ ندارد، شخص ناتوان در شناخت و معرفت تلقی شده است. مثال دوم نشانگر این است که سخنوران زبان فارسی و عربی تجربه مشترکی را در صورت‌بندی تولید مفهوم شناخت از مفهوم «دست» به مثابه ابزاری برای تعیین جهت را سپری کردند.

اصطلاح «دست سبک» هم در زبان فارسی و هم در زبان عربی وجود دارد و هر دو از یک صورت‌بندی مشترک (مفهوم اخلاقی به «دست» آمده از مفهوم نام‌اندام «دست» به مثابه ابزاری برای اندازه‌گیری) تولید شده است، اما تفاوت مفهومی این صورت‌بندی مشترک در این است که «دست سبک» در زبان عربی از مفهوم سرعت و چالاکی به حوزه‌ای اخلاقی ناپسند و مکروه؛ یعنی دزدی انتقال یافته است و در زبان فارسی از مفهوم سرعت و چالاکی به حوزه اخلاقی پسندیده؛ یعنی زبردستی و مهارت در انجام کار انتقال یافته است.

در زبان فارسی به نظر می‌رسد که مفهوم «دست سبک» در مقابل مفهوم «دست سنگین» تولید شده است و در زبان عربی به کسی که دزدی می‌کند و به عبارتی در دزدی مهارت دارد، می‌گویند: «إیده خفیفة» (همان: ۴۷۶/۲).

جدول ۲. صورت‌بندی نام‌اندام «دست» در زبان گفتاری عربی بر مبنای «دست ابزار اندازه‌گیری است»

دست ابزار اندازه‌گیری است	تعبیر	حوزه‌های مقصد	معنای لغوی در زبان فارسی	معادل در زبان فارسی
دست کم بسیار	إید الحر میزان	شناخت	دست انسان آزاده همچون ترازو است	انسان دوران‌دیشی است
دست بسیار	-	-	-	-
دست سبک	إیده خفیفة	خصیصه اخلاقی	دستش سبک است	دستش سریشی است / دستش چسب دارد (دزد است)
	خفّ إیدک	اخلاقی	دستت را سبک کن	سریع باش
دست سنگین	-	-	-	-
دست تنگ	ما تخرش المیة من إیده	اخلاقی	آب از دستش نمی‌ریزد	آب از دستش نمی‌چکد (بخیل است)
دست گشاد	إیده مباححة / بحیح إیدک	اخلاقی	دستش پهن و گشاد است / دستت را باز کن	دست و دل باز است / دست و دل باز باش
دست کوتاه	العین بصیرة والید قصیرة	توانایی و مهارت	چشم بینا است و «دست» کوتاه	دست ما کوتاه است و خرما بر نخیل
دست بلند و دراز	مدّ الإید	اخلاقی	دست درازی کردن	گدایی کردن
	إیدها طویلة (دزد)	اخلاقی	دستش دراز است	دزد است

جدول ۳. صورت‌بندی نام‌اندام «دست» در زبان گفتاری عربی بر مبنای «دست ابزار تعیین جهت است»

دست ابزار تعیین جهت است	تعبیر	حوزه‌های مقصد	معنای لغوی در زبان فارسی	معادل در زبان فارسی
دست بالا و پایین	الید العلیا خیر من الید السفلی	توانایی	دست بالا بهتر از «دست» پایین است	دست دهنده زیر «دست» نمی شود
دست جلو و پیش	جا اید ورا واید قدّام	توانایی	آمد در حالی‌که یک دستش پشت است و یک دستش جلو	دست از پا درازتر برگشت
	الإید السابقة غالبه	توانایی	دست پیش غالب است	دست پیشی گیرنده پیروز و غالب است
دست عقب و پشت	مش عارف یجیب ایده علی وراه	توانایی	نمی تواند تشخیص دهد که چگونه دستش را به پشتش بیاورد	دست چپ را از «دست» راست نمی شناسد
دست چپ و راست	ربّنا ما یحوج إیدنا الشمال لإیدنا الیمین	احساسی (دعا)	خدا «دست» چپ را به «دست» راست محتاج نکند	خدا هیچ کسی رو محتاج خودش نکند

شایان ذکر است که توانایی و عدم توانایی مهم‌ترین مؤلفه معنایی ساخته شده بر مبنای نام‌اندام «دست» به مثابه ابزاری برای اندازه‌گیری و تعیین جهت در هر دو زبان یعنی زبان عربی و فارسی است:

الف- «دست کوتاه» در تجربه سخنوران زبان فارسی و عربی به ناتوانی و «دست بلند و دراز» به توانایی تعبیر شده است.

- «دست بالا» در تجربه سخنوران عربی و فارسی به قدرت و توانایی و «دست پایین» به عدم توانایی و قدرت تعبیر شده است.

- «دست جلو و پیش» در هر دو زبان به توانایی تعبیر شده است.

۲-۵. تجربه‌های جهان مادی مبنای مفهوم‌سازی‌های نام اندام «دست»

گاهی تجربه‌های سخنوران زبان از جهان اطراف و پیرامون خود در زبان آن‌ها انعکاس پیدا می‌کند. کوچش^۱ بر این باور است که «تجارب انسان از جهان مادی، محملی طبیعی و منطقی برای درک حوزه‌های انتزاعی تر است. فرآیند استعاری از عینی تر به سوی انتزاعی تر حرکت می‌کند و نه برعکس» (کوچش، ۱۳۹۸: ۲۰). نظریه کوچش بر این پایه بنا شده است که معانی ملموس تر و عینی تر برخاسته از تجربه‌های جهان مادی مبدأ شکل‌گیری مفاهیم ثانوی و مقصد هستند. به عنوان مثال؛ در عبارت «از عصبانیت سرخ شده» برای بیان مفهوم خشم از مفهوم عینی تر و ملموس تر؛ یعنی «آتش» که از عناصر آن سرخ شدن است، استفاده شده است. استعاره‌های مفهومی از یک حوزه مبدأ و از یک حوزه مقصد تشکیل شده است. حوزه‌های مبدأ نوعاً عینی تر، ملموس تر و شفاف تر و در مقابل، حوزه‌های مقصد نسبتاً انتزاعی ترند و توصیفشان دشوارتر است (همان: ۳۴).

با عنایت به نظریه کوچش، می‌توان گفت که سخنوران زبان عربی برای ساخت مفاهیم معنوی نام اندام «دست» علاوه بر استفاده از تجربه فیزیولوژی و بیولوژی از تجربه‌های ملموس تر و عینی تر دیگر نیز استفاده کردند. در جدول (۴) به نمونه‌ای از صورت‌بندی‌های نام اندام «دست» بر مبنای تجربه‌های جهان مادی اشاره شده است.

جدول ۴. صورت‌بندی نام اندام «دست» در زبان عربی بر مبنای تجربه‌های جهان مادی

عبارت عربی	حوزه‌های مبدأ	حوزه‌های مقصد	معنای لغوی در زبان فارسی	معادل در زبان فارسی
ید بیضاء	روشنایی	توانایی و مهارت	دستش سفید است.	دستش معجزه می‌کند.
إیده طرشة	بیماری	ویژگی اخلاقی	دستش کر (ناشنوا) است.	دستش سنگین است.
إیده لقاطة	نیرو	توانایی و مهارت	دستش گیرا است. (دست بگیر دارد.)	دست و پا دار است.
إیده خضراء	گیاهان	توانایی و مهارت	دستش سبز است	دستش پر برکت است. (دستش سبک و خوب است.)

1. Gosh, Z.

ادامه جدول ۴.

عبارت عربی	حوزه‌های مبدأ	حوزه‌های مقصد	معنای لغوی در زبان فارسی	معادل در زبان فارسی
ایدک منک ولو کانت الشلاء	بیماری	کنش و رخداد	دست از آن توست، اگر چه فلج باشد.	آش کشک خالته بخوری پاته، پاته، نخوری پاته
ذهیوا ایدی سبا	حرکت و جهت	کنش و رخداد	به دستان باد سبا سپرده شدند.	متفرق و پراکنده شدند.
ایده سایبه	حرکت و جهت	اخلاقی	دستش رهاکننده و ترک‌کننده است.	دست به باد است. (اسراف کار است).
لا له ایدین تمسک	نیرو	توانایی و مهارت	دستانش قدرت گرفتن را ندارد.	دست چلفت است. (بی «دست» و پا است).
ایده تلتف فی الحریر	پارچه	توانایی و مهارت	دستش به ابریشم پیچیده شده است.	دست و پنجه‌دار است. دستش را باید در طلا قرار داد.

با استناد به نمونه‌های جدول (۴) می‌توان گفت که بیشتر مفاهیم تولید شده در زبان عربی از نام‌اندام «دست» در حوزه اخلاق یا بیان توانایی و مهارت و یا تعبیر از رخدادها و وقایع است. سخنوران زبان عربی تجربه‌های مادی متفاوتی در تولید صورت‌بندی‌های نام‌اندام «دست» در مقایسه با سخنوران زبان فارسی پشت سر گذاشتند. نمونه‌های اشاره شده نشان‌گر وجود نسبی و قومیت در زبان مبدأ و انتقال آن به زبان مقصد است. ذهن جمعی عربی برای تولید مفهوم توانایی و مهارت از تجربه‌های ملموس فراوانی استفاده کرده است.

۵-۲-۱. نمود نسبی در انتقال مفاهیم توانایی و معادل‌یابی آن

از آنجا که ترجمه در خدمت زبان مقصد است و باید با معیارهای فرهنگی آن زبان سازگار باشد؛ بنابراین، می‌توان گفت که در ترجمه تناسب معنایی با زبان مبدأ در بیان معیارهای فرهنگی اتفاق می‌افتد، اما تناسب فرهنگی اتفاق نمی‌افتد و نمی‌تواند منطبق با فرهنگ آن زبان باشد. وجود مفهوم توانایی و مهارت بر مبنای نام‌اندام «دست» منحصر به زبان عربی نیست، بلکه چنین مفهومی در زبان‌های دیگر همچون فارسی و انگلیسی و چینی و... نیز وجود دارد (مهرابی و ذاکر، ۱۳۹۵: ۲۳۵ و ۲۴۱).

گاهی ساخته شدن یک مفهوم از یک تجربه جهانی متفاوت نزد سخنوران زبان، منجر به ایجاد یک معیار فرهنگی متفاوت و الگوی نسبی می‌شود. به عنوان مثال؛ ذهن جمعی سخنوران زبان عربی از تجربه معجزه حضرت موسی (ع) ﴿وَادْخُلُ يَدُكَ فِي جَيْبِكَ تَخْرُجُ بَيْضًا مِنْ غَيْرِ سَوْءٍ﴾^۱ استفاده کرده و آن را برای بیان مفهوم توانایی به کار برده است؛ به طوری که «دست سفید» در زبان عربی نماد توانمند بودن شخص در انجام کارهای خارق‌العاده است. این در حالی است که مفهوم معجزه ایجاد کردن «دست» در زبان فارسی وجود دارد، اما صورت زبانی «دست سفید» با تجربه جهان مادی سخنوران آن نامأنوس است. ذهن جمعی عربی از تجربه وارد کردن فشار و نیرو استفاده کرده و از آن صورت زبانی «ایده لَقَاطَة» (شعلان، ۲۰۰۲: ۲۳۹/۵) و «لا له إيدین تمسک» (همان: ۴۴۳/۱) را برای بیان مفهوم توانایی و یا عدم توانایی ساخته است. صورت زبانی «ایده لَقَاطَة» (دست بگیر دارد) برای سخنوران زبان فارسی مفهوم اخلاقی ناپسند بخیل بودن و گدایی و برای سخنوران زبان عربی مفهوم توانایی و مهارت را تداعی می‌کند.

صورت زبانی «ایده خضراء» و «ایده تتلف فی الحریر» نیز حامل مفهوم توانایی و مهارت است، اما حاوی نسبت زبانی نیز هستند. عبارت «دستش سبز است» شاید برای سخنور زبان فارسی قابل فهم باشد که چگونه «دست» همچون گیاه است و معادل (دستش پر برکت است / دستش خوب است / دستش سبک است) را جایگزین آن بکند، اما عبارت «ایده تتلف فی الحریر» (دستش در ابریشم پیچیده شده است) حاوی نسبت زبانی است، چراکه برگرفته از جهان‌بینی عرب‌زبان است. ابریشم نماد ارزشمند بودن و گران‌قیمتی در فرهنگ عربی است؛ بنابراین، مفهوم عبارت حاکی از آن است شخصی که مهارت و توانایی دارد، بسیار ارزشمند است و باید در ابریشم نگهداری شود. انتقال مفهوم این عبارت برای مترجم آسان نیست، چراکه باید در قید و بند زبان مقصد بوده و معادلی را انتخاب کند که با معیارهای فرهنگی آن زبان تناسب دارد. بنابراین، شاید انتخاب عبارت‌های «دستش را باید در طلا گذاشت» یا «دست و پنجه‌دار است» معادل دقیقی برای عبارت «یده تتلف فی الحریر» (شعلان، ۲۰۰۲: ۲۳۸/۵) در انتقال مفهوم مبنای فرهنگی باشد، چراکه طلا نزد سخنوران زبان فارسی نماد ارزشمندی و گران‌قیمتی اشیاء است.

۱. سورة نمل، آیه ۱۲

۵-۲-۲. نسبیت زبانی در انتقال مفاهیم اخلاقی و معادل‌یابی آن

بر اثر جهان‌بینی متفاوت سخنوران زبان و تجارب متفاوت آن‌ها از جهان مادی، نسبیت و قومیت زبانی در زبان پدیدار می‌شود. فون هومبولت (۱۸۳۵-۱۷۶۷م) بر این باور است که «روح یک ملت، زبان‌شان است و زبان‌شان، روح آن‌ها» (روبنز، ۱۹۹۷: ۲۵۴). در تعریف هومبولت، بویی از نسبیت و قومیت مطلق زبانی و انحصار صددرصد زبان نزد سخنوران آن استشمام می‌شود، اما نمی‌توان این نکته را فراموش کرد که زبان در خدمت بیان تجربه‌های متفاوت و جهان‌بینی متمایز مردم خود است. مفاهیم انتزاعی و اخلاقی بیشتر در معرض حصار نسبیت زبانی قرار می‌گیرند. تطابق در ترجمه نام اجسام و اشیاء، آسان و ممکن است، اما تطابق کامل و صددرصد در مفاهیم شناختی و اخلاقی و تعبیر از فرهنگ یک قوم مشکل است (بنی‌العطا، بی تا: ۴۷۴). به عنوان مثال، اصطلاح «عل‌ه‌الخشم» (روی بینی) (الحنفی، ۱۹۶۴: ۱۱۵) در لهجه‌های خلیجی یک مفهوم انتزاعی است؛ «بینی» در فرهنگ زبان عربی نمادی برای عزت و بزرگی است. معادل «عل‌ه‌الخشم» می‌تواند در زبان فارسی «روی چشم» باشد. همانطور که می‌بینیم گونه‌ای از نسبیت در معادل‌سازی این اصطلاح حاکم است و ترجمه از انتقال تفاوت فرهنگی عاجز مانده است.

مفاهیم اخلاقی از جمله مفاهیم انتزاعی به شمار می‌روند. عبارتهای همانند: «ایده طرشة» و «ایده سایبیه» بر مفهوم انتزاعی دلالت دارند و بیانگر ویژگی اخلاقی انسان هستند. نسبت دادن بیماری ناشنایی به «دست» (ایده طرشة) نشانگر حضور تجربه متفاوت جهان مادی نزد سخنوران زبان عربی دارد. تولید صورت زبانی ناشنوا بودن «دست» در زبان عربی و عدم وجود این صورت در زبان فارسی بیانگر نسبیت زبانی است. شخصی که دستان قوی دارد به طوری که به محض زدن، آثار ضربه باقی می‌ماند در زبان عربی به ناشنوا بودن «دست» و در زبان فارسی به سنگین بودن آن تعبیر شده است. عبارت «ذهبوا آیادی سبا» بر معنای پراکنده و متفرق شدن دلالت دارد، اما حاوی مفهوم تجربه متفاوت سخنوران زبان عربی در طول تاریخ از بادی که معروف بر سبا بوده نیز است.

بحث و نتیجه گیری

از بررسی داده‌های پژوهش چنین برداشت می‌شود که حوزه‌های معنایی شکل گرفته در زبان عربی و فارسی بر مبنای «دست همچون ابزاری برای اندازه‌گیری و تعیین جهت»، بیانگر وجود اشتراکات فرهنگی و تجربه زیستی مشترک نزد سخنوران هر دو زبان است. با این وجود، نمی‌توان حضور نسبی در برخی از صورت‌بندی‌ها و مفهوم‌سازی‌های نام‌اندام «دست» به ویژه مفهوم‌سازی‌های صورت گرفته بر مبنای تجارب جهان مادی را انکار کرد. براساس نمونه‌های تصادفی بررسی شده در تحقیق، می‌توان گفت که حوزه‌های معنایی توانایی و عدم توانایی در مقایسه با حوزه‌های معنایی دیگر از بسامد بیشتری برخوردار هستند.

در معادل یافتن برای صورت‌بندی‌های زبانی که حاصل تجارب مشترک است، ترجمه هم‌پوشانی اتفاق می‌افتد، اما در معادل یافتن برای صورت‌بندی‌های زبانی که حاصل تجارب متفاوت سخنوران زبان است، ترجمه ناهمسان شکل می‌گیرد. در ترجمه صورت‌بندی‌های متفاوت و ناهمسان باید مترجم به معیارهای فرهنگی هر دو زبان مبدأ و مقصد توجه کند. در صورت‌بندی متفاوت، نسبت زبانی اتفاق می‌افتد و ترجمه هم‌پوشانی در انتقال مفاهیم عاجز است و باید ترجمه ناهمسان یا به عبارت دیگر، ترجمه ارتباطی را که هم مفاهیم زبان مبدأ را انتقال می‌دهد و هم با معیارهای فرهنگی زبان مقصد در تناسب است به کار گرفت.

تعارض منافع

تعارض منافع ندارم.

ORCID

Zohreh Ghorbani <https://orcid.org/0000-0001-5339-4179>
Madavani
Ehya Komasi <http://orcid.org/0000-0003-3134-7923>

منابع

امینی، امیر قلی. (۱۳۸۹). فرهنگ عوام. چاپ دوم. تهران: انتشارات مازیار.

بالم، فرانک. (۱۹۸۶). علم الدلالة إطار جديد. ترجمة: دكتور صبرى إبراهيم السيد. قطر: دار قطرى بن الفجاءة.

بنى عطا، أحمد إبراهيم. (دون تا). النظرية اللغوية النسبية بين التراث والدرس اللساني الحديث. حولية كلية اللغة العربية بالزقازيق، (۳۸)، ۴۴۱-۴۹۷.

البهناوى، حسام. (۲۰۰۴). العربية الفصحى ولهجاتها. القاهرة: مكتبة الثقافة الدينية. التوحيدى، أبوحيان. (دون تا). الإمتاع والمؤانسة، الجزء الأول. مكتبة مشكاة الإسلامية. عمان: الجامعة الأردنية.

الحنفى، جلال. (دون تا). معجم الألفاظ الكويتية. د. ط. بغداد: مطبعة أسعد. خرما، نايف. (۱۹۷۸). أضواء على الدراسات اللغوية المعاصرة. د. ط. الكويت: علم المعرفة. روبنز، ر. ه. (۱۹۹۷). موجز تاريخ علم اللغة فى الغرب. ترجمة أحمد عوض. دون ط. الكويت: علم المعرفة.

زاهدى، كيوان و ذهاب ناظورى، سميرا. (۱۳۹۰). نام اندام‌هاى حوزه سر در ضرب‌المثل‌ها و حکم فارسى وانگليسى: تحليل شناختى پيكره- بنياد فرهنگى. فصلنامه تازه‌هاى علوم شناختى، ۱۳(۴)، ۱-۱۸. <http://icssjournal.ir/article-1-387-fa.html>

الزبيدى، سيد محمد مرتضى. (۱۹۸۶). تاج العروس من جواهر القاموس. ج ۲۳. التحقيق: عبدالكريم العزباوى. الطبعة الأولى. الكويت: التراث العربى.

زيعور، على. (۱۹۷۹). العقلية الصوفية ونفسانية التصوف. د. ط. بيروت: دار الطليعة. السيد، محمود أحمد. (۲۰۱۵). اللغة والتفكير المستنير. مجلة مجمع اللغة العربية، ۸۸(۴)، ۸۹۵-۹۰۹. شريفان، فرزاد. (۱۳۹۳). مقدمه‌اى بر زبان شناسى فرهنگى. ترجمه وتلخيص: ليلا اردبيلى. چاپ اول. تهران: نشر نويسه فارسى.

شعلان، إبراهيم أحمد. (۲۰۰۳). موسوعة الأمثال الشعبية المصرية والتعبيرات السائرة. الطبعة الأولى. القاهرة: دار الآفاق العربية.

العباسى، عباس ياس خضر. (۲۰۱۹). النسبية اللغوية فى حقل الأنثروبولوجيا الثقافية. مجلة كلية التربية الأساسية للعلوم التربوية والإنسانية، (۴۳)، ۱۹۷۴-۱۹۸۵.

فريحة، أنيس. (۱۹۸۹). اللهجات وأسلوب دراستها. الطبعة الأولى. بيروت: دار الجيل. فندريس، جوزيف. (۲۰۱۴). اللغة. الترجمة: عبد الحميد الدواخلى ومحمد القصاص. القاهرة: المركز القومى للترجمة.

کزازی، میر جلال الدین. (۱۳۸۵). *نامه باستان*. تهران: انتشارات سمت.
کوچش، زلتن. (۱۳۹۸). مقدمه‌ای کاربردی بر استعاره. چاپ دوم. ترجمه شیرین پورابراهیم. تهران: سمت.

گنجیان، علی و کماسی، احیاء. (۱۴۰۲). البناء الثقافي والمعرفی لمفردة الأنف ومرادفاتھا من منظار علم اللغة الثقافي و علی ضوء نظرية وانغ لی. *لسان مبین*، ۱۴(۵۲)، ۸۵-۱۰۸. [DOI: 10.30479/lm.2022.17404.3413]
لوبرتون، دافید. (۲۰۱۴). سوسیولوجیا الجسد. ترجمه: عیاد أبلال و إدريس المحمدی. الطبعة الأولى. القاهرة: روافد للنشر والتوزيع.

مارتن هیدرجر. (۲۰۰۳). *کتابات أساسية*. ترجمه إسماعیل المصدق. القاهرة: المجلس الأعلى للثقافة.
المصطفوی، حسن. (۱۳۹۳). *التحقیق فی کلمات القرآن الکریم*. قم: مرکز نشر آثار العلامة المصطفوی.
مهرابی، معصومه و ذاکر، آرمان. (۱۳۹۵). تغییرات معنایی و مفهوم‌سازی‌های فرهنگی نام اندام «دست» در جزء اول اسامی مرکب زبان فارسی در قالب زبان شناسی شناختی - فرهنگی. *مجله جستارهای زبانی*، ۷(۵)، ۲۲۵-۲۵۳. <http://lrr.modares.ac.ir/article-14-6222-fa.html>

نظری، علیرضا. (۱۳۹۶). تحلیل مقوله‌های نسبیّت زبانی در عربی نسبت به فارسی و تأثیر آن بر ترجمه. *دوفصلنامه پژوهش‌های ترجمه در زبان و ادبیات عربی*، ۷(۱۷)، ۹۹-۱۲۴. [DOI: <https://doi.org/10.22054/rctall.2017.8329>]

نورد، کریستین. (۱۳۹۶). *ترجمه؛ فعالیتی هدفمند*. ترجمه مژگان سلمانی. تهران: اسم.
همایونی، سعد الله و فولادی، مریم. (۱۴۰۱). تحلیل نقش صورت بندی‌های زبانی و حوزه‌های فرهنگی در ترجمه ترکیب‌های استعاری (از منظر زبان شناسی شناختی). *دوفصلنامه پژوهش‌های ترجمه در زبان و ادبیات عربی*، ۱۲(۲۷)، ۲۵۳-۲۷۷. [DOI: <https://doi.org/10.22054/rctall.2023.70653.1652>]

English References

Dagut. M . B. (1976). Can Metaphor. Be Translated?. *Babel*, 22(1): p. 21-33.

Translated References to English

Al-Abbasi, A. Y. Kh. (2019). Linguistic Relativity in the Field of Cultural Anthropology. *Journal of the College of Basic Education for Educational and Human Sciences*, (43): 1974-1985. [In Arabic]

- Al-Bahansawy, H. (2004). *Classical Arabic and its dialects*. Cairo: Library of Religious Culture. [In Arabic]
- Al-Hanafi, J. (N. D.). *Dictionary of Kuwaiti Words*. Baghdad: Asaad Press. [In Arabic]
- Al-Mustafawi, H. (2014). *Investigation into the Words of the Holy Qur'an*. Qom: Center for Publishing the Works of Allama Al-Mustafawi. [In Arabic]
- Al-Sayyid, M. A. (2015). Language and Enlightened Thinking. *Journal of the Arabic Language Academy*, 88(4): p. 895-909. [In Arabic]
- Al-Tawhidi, A. H. (N. D.). *Enjoyment and Sociability*. Part One. : Mishkat Islamic Library. Amman: University of Jordan. [In Arabic]
- Amini, A. Q. (2010). *Farhang Awam*. Tehran: Maziar Publications. [In Persian]
- Al-Zubaidi, S. M. M. (1986). *The Bride's Crown from the Jewels of the Dictionary*. Volume 23. edited by: Al-Azbawi, A. K. Kuwait: Arab Heritage, first edition. [In Arabic]
- Bani Atta, A. I. (N. D.). The Relative Linguistic Theory between Heritage and the Modern Linguistic Study. *Yearbook of the College of Arabic Language in Zagazig*, (38): p. 441-497. [In Arabic]
- Fariha, A. (1989). *Dialects and the method of studying them*. first edition. Beirut: Dar Al-Jeel. [In Arabic]
- Ganjian Khenari, A. and Kamasi, I. (2023). The cultural and cognitive construction of the word "Al anf" and its synonyms in the Arabic language in the light of cultural linguistics focusing on the theory of "Wang Li". *Lisān Mubin*, 14(52): p. 85-108. [DOI: [10.30479/lm.2022.17404.3413](https://doi.org/10.30479/lm.2022.17404.3413)] [In Persian]
- Gosh, Z. (2019). *Introduction to Karbardi's Metaphor*. Translated by: Pourebrahim, Sh. 2 edition. Tehran: Samt. [In Persian]
- Heidegger, M. (2003). *Basic Writings*. Translated by Al-Musaddeq, I. 1st edition. Cario: Supreme Council for Culture. [In Arabic]
- Homayouni, S. and Fouladi, M. (2022). An Analysis of the Role of Linguistic Formations and Cultural Domains in the Translation of Metaphorical Combinations (From the Perspective of Cognitive Linguistics). *Translation Researches in the Arabic Language and Literature*, 12(27): p. 253- 277. [DOI: <https://doi.org/10.22054/rctall.2023.70653.1652>] [In Persian]

- Kazazi, M. J. al-Din. (2006). *Name Bastan*. Tehran: Samat Publications. [In Persian]
- Kharma, N. (1978). *Highlights on contemporary linguistic studies*. Kuwait: Epistemology. [In Arabic]
- Luberton, D. (2014). *Sociology of the Body*. Translated by: Ayyad Ablal and Idris Al-Muhammadi. Cairo: Rawafed for Publishing and Distribution, first edition. [In Arabic]
- Mehrabi, M. and Zaker, A. (2016). Semantic Change and Cultural Conceptualization of body-part dast "hand" in Persian, as used in the first part of compound nouns in Cognitive –Cultural Framework. *Language Related Research*, 7(5): 225-253. [<http://lrr.modares.ac.ir/article-14-6222-en.html>] [In Persian]
- Nazari, A. (2018). Analysis of the Categories in Linguistic Relativity between the two Arabic and Persian Languages and its Impact on Translation. *Translation Researches in the Arabic Language and Literature*, 7(17): p. 99-124. [DOI: <https://doi.org/10.22054/rctall.2017.8329>] [In Persian]
- Nord, Ch. (2017). *Translation; Nafaeti Hodmand*. Translated by Salmani, M. Tehran: Noun. [In Persian]
- Palmer, F. (1986). *Semantics, a New Framework*. Translated by: Sabri, I. A. Qatar: Dar Qatari Bin Al-Fuja'a. [In Arabic]
- Robbins, R. H. (1997). A Brief History of Linguistics in the West. Translated by: Awad, A. Kuwait: Epistemology. [In Arabic]
- Shalan, I. A. (2003). *Encyclopedia of Egyptian Popular Proverbs and Common Expressions*. first edition. Cairo: Dar Al-Afaq Al-Arabiyya. [In Arabic]
- Sharifian, F. (2014). *Muqaddimah - Ay Bar Zaban Shanasi Farhangi*. Translated and summarized by: Laila Ardebili. first chapter. Tehran: Nawisa Persian Publishing. [In Persian]
- Vendres, J. (2014). *Language*. Translation: Al-Dawakhli, A. H. and Al-Qassas, M. Cairo: National Center for Translation. [In Arabic]
- Zahedi, K. and Dahab Nazuri, S. (2012). Body Parts of the 'Head' Domain in Persian and English Proverbs and Adages: A Cultural Cognitive Corpus-Based Analysis. *Journal of Advances in Cognitive Sciences*, 13(4): p. 1-18. <http://icssjournal.ir/article-1-387-en.html> [In Persian]

Zaiour, A. (1979). *The Sufi Mentality and the Psychology of Sufism*. Beirut: Dar Al-Tali'ah. [In Arabic]

استناد به این مقاله: قربانی مادوانی، زهره و کماسی، احیاء. (۱۴۰۲). نسبیت زبانی در معادل‌یابی و ترجمه مفاهیم نام‌اندام دست در زبان عربی بر مبنای رویکردهای شناختی و فرهنگی. *دوفصلنامه پژوهش‌های ترجمه در زبان و ادبیات عربی*، ۱۳(۲۹)، ۲۱۹-۲۵۴. doi: 10.22054/RCTALL.2023.74658.1681

Translation Researches in the Arabic Language and Literature is licensed under a Creative Commons Attribution-Noncommercial 4.0 International License.